

UNA ADMONICIÓ DE SANT AGUSTÍ PER A INICIAR LA VETLLA DE PASQUA

Miquel S. GROS I PUJOL

El professor François Doubleau, l'any 1994, en apèndix a l'edició dels tretze nous sermons de sant Agustí identificats per ell en el manuscrit Magúncia, Stadtbibliothek I, 9, planteja la possibilitat que el bisbe d'Hipona, especialment en les celebracions de la vetlla de Pasqua i de la Pentecosta, dirigís la paraula als assistents més d'una vegada.¹ L'afirmació es fonamenta principalment en el text del Sermó 266, predicat en la vetlla de la Pentecosta,² el qual, en l'esmentat manuscrit de Magúncia, al final porta la frase «ergo deinceps lectiones adtentius audiamus», que deixa entendre que la vetlla no s'ha pas acabat i que han de venir altres lectures. Això, alhora també li permeté de suggerir que l'inici de l'admonició sacerdotal «Conversi ad dominum» que molts sermons agustinians porten al final del text, entre ells l'esmentat Sermó 266, no vol pas dir que la celebració de la Paraula ja s'hagi acabat i que en haver-la pronunciada junt amb l'oració conclusiva «Virtus mesericordiae», només atestada pel *Sermo Denis* 2,³ seguida de la sortida dels catecúmens, ja començava la celebració eucarística pròpiament dita.

Però, per alguns sermons agustinians, especialment els breus «Tractatus de Nocte Sancta» i «In Vigiliis Paschae», en referència a la seva funcionalitat litúrgica, encara pot haver-hi una altra possibilitat. Poden, certament, haver estat proclamats pel bisbe d'Hipona al mig de la celebració vigiliar per a desvetllar l'atenció dels presents, però també poden haver servit d'admonició inicial, prèvia a l'obertura de la cerimònia. Aquest sembla ser el cas del Sermó 219, objecte d'aquesta nota.⁴

Se sap que a Verona, en els anys 360-380, el bisbe Zenó obria la vetlla de Pasqua amb una breu admonició que en els manuscrits conservats de les seves obres encara porta el títol tècnic molt adient de «Praephatio paschalis».⁵ Igualment, l'Ambrosiàster,

1. F. DOLBEAU, «Sermons inédits de saint Augustin prêchés en 397», *Revue Bénédictine* 104 (1994) 72-74.

2. PL 38, col. 1225.

3. G. MORIN, *Sancti Augustini sermones post Maurinos reperti*, Roma 1930, p. 17.

4. PL 38, cols. 1087-1088.

5. M. S. GROS, «La Vigile Pascale à Verona dans les années 360-380», *Ecclesia Orans* 18 (2001) 11-23.

en les seves «*Quaestiones Veteris et Novi Testamenti*», ha conservat una admonició literària molt florida i en la línia del que seran els pregons pasquals, titulada «*Laus et gloria Paschae*», que pel seu contingut només pot haver estat escrita també per a iniciar la celebració d'una vetlla pasqual.⁶ Si es pogués demostrar amb seguretat que l'autor d'aquesta obra, que ha sabut guardar l'anonimat tan gelosament durant tants segles, és, com he suggerit, el bisbe Simplicia, successor d'Ambròs a la seu milanesa, tindríem que a Milà, com a Verona, entorn de l'any 400, també era costum d'iniciar la vetlla de Pasqua amb una admonició episcopal en forma de lloança de la festa i d'exhortació als fidels a participar-hi ben conscientment. No ens hauria, doncs, de sorprendre, que Agustí, batejat a Milà en la vetlla pasqual de l'any 387, en esdevenir bisbe d'Hipona, si és que encara no hi existia, hi introduís aquesta pràctica litúrgica.

Dels textos pasquals agustinians que poden haver servit d'admonició prèvia, hem triat l'esmentat Sermó 219 perquè sembla ser el que n'ofereix més proves. Del text, que no és pas extens —58 línies de la *Patrologia* de Migne—, només en reproduïm les frases més essencials. Cal tenir present que Agustí, amb molts més recursos oratoris que els citats Zenó de Verona i l'Ambrosiàster, gairebé sempre improvisava i que la gran facilitat de paraula de què gaudia el portava inevitablement a fer moltes digressions. Per això aquesta admonició, tot i ser un veritable text litúrgic, no és pas un text que es mogui dins els cànons del llenguatge pròpiament litúrgic. Té més semblança amb els textos litúrgics gal·licans i hispànics que ens han conservat els llibres litúrgics dels segles VII-VIII d'ambdues litúrgies, en les quals es manifesta clarament allò del «galliano coturno fluens» recordat per Jeroni,⁷ que no amb l'eucologia clàssica romana. Per altra banda, tampoc no sabem bé quina mena de llenguatge utilitzaven les esglésies africanes en els textos litúrgics al temps de sant Agustí.

SERMÓ 219 (PL 38, cols. 1087-1088)

Beatus Paulus apostolus exhortans nos [...]

dicit etiam: *In vigiliis saepius* (2Co 11,27).

Quanto ergo alacrius in hac vigilia,

velut matre omnium sanctarum vigiliarum,

vigilare debemus, in qua totus vigilat mundus?

Non ille mundus, de quo scriptum est [...]

Talem quippe mundum, id est filios infidelitatis,

regnum diaboli et angeli eius [...]

Vigilat ergo ista nocte et mundus inimicus

et mundus reconciliatus.

Vigilat iste, ut laudet medicum liberatus,

vigilat ille, ut blasphemet iudicem condemnatus.

Vigilat iste, mentibus piis fervens et lucescens,

vigilat ille, dentibus suis frendens et tabescens.

6. M. S. GROS, «L'Ambrosiàster, autor d'un text litúrgic. Una nova hipòtesi de treball», *RCatT* XXVI (2001) 267-273.

7. PL 22, col. 458.

Denique *istum* charitas, *illum* iniquitas,
istum christianus vigor, *illum* diabolicus livor,
 nequaquam dormire in hac celebritate permittit [...]
 Quomodo ergo debet gaudento vigilare Christi amicus,
quando et dolendo vigilat inimicus?
 Quomodo in tanta Christi gloria inardescat vigilare christianus,
quando erubescit dormire paganus?
 Quomodo decet eum, qui hanc domum magnam intravit,
 in tanta eius festivitate vigilare,
quando iam vigilat qui disponit intrare?
 Vigilemus ergo, et oremus
 ut et forinsecus et intrinsecus hanc vigiliam celebremus.
 Deus nobis *loquatur in lectionibus* suis,
 deo loquamur in precibus nostris.
 Si eloquia eius obedienter *audiamus*,
 in nobis habitat quem *rogamus*.

Agustí inicia l'exhortació amb una citació de sant Pau on l'apòstol explica que en els seus viatges apostòlics li calgué passar moltes nits en blanc, sense poder dormir. Això el porta a recordar que en la Nit de Pasqua, que és la mare de totes les santes vigílies, cal estar ben despert, més quan tot el «món», en el sentit bíblic pejoratiu del mot, també vetlla per fer el mal. La digressió que segueix porta el bisbe als paral·lelismes «vigilat iste», referent a la comunitat cristiana, i «vigilat ille» dels qui pertanyen al «món», i als «quomodo» i «quando» també sempre referits a les dues maneres de vetllar dels cristians i del «món». Entre els dos paral·lelismes, amb els mots «istum» i «illum», repetits dues vegades, el bisbe insisteix en el tema fent veure la diferent manera d'actuar dels cristians i del diable.

Acabada la contraposició de les dues maneres de vetllar en la Nit de Pasqua, Agustí passa a la part que podríem dir pràctica de l'admonició, on recomana de celebrar la vetlla intrínsecament i extrínsecament en la pregària, recordant que en la seva celebració Déu parlarà a l'assemblea —«Deus nobis loquatur in lectionibus suis»— i que tots els presents parlaran a Déu en les seves oracions —«deo loquamur in precibus nostris»—, i que si hom l'escolta amb esperit de submissió i d'obediència, ell, Déu mateix, habitarà en els presents que pregunten.

És evident que som davant una admonició episcopal que invita els fidels cristians ja reunits a l'església a preparar-se per a oir la Paraula de Déu i a respondre-hi amb la pregària. És una celebració de la Nit de Pasqua, encara que aquest tema només s'hi esmenti en les frases «velut matre omnium sanctarum vigiliarum» de l'inici, i en la frase «in tanta eius festivitate» de gairebé el final del text. Agustí, en pronunciar-la, potser estava preocupat per problemes pastorals i teològics —¿donatistes, maniqueus, pelagians?, encara que el mot «mundus» té un àmbit molt més ampli—,⁸ i per això inten-

8. L'expressió «talem quippe mundum, id est filios infidelitatis» també podria referir-se a les comunitats jueves, si fos una al·lusió al text evangèlic de Lc 9,41: «O generatio infidelis et per-versa», dirigit per Jesús als seus contemporanis.

tava que els presents prenguessin consciència que, enfront de tots els altres grups religiosos, ells, els catòlics, eren els únics que tenien dret a celebrar joiosament la resurrecció de Jesucrist amb aquesta gran vetlla.

El fet que al final del text no hi hagi el prou conegut «*Conversi ad dominum*» també afavoreix la interpretació que en fem, encara que caldria revisar bé la tradició textual d'aquest breu «tractatus» en tots els manuscrits que l'han conservat, no fos cas que en algun moment de les seves successives còpies la frase hagués estat suprimida.

No consta ni l'any ni el lloc en què Agustí inicià la Vetlla de Pasqua amb aquesta admonició. La «*domum magnam*» on estava reunida l'assemblea, esmentada gairebé al final del text, tant podria ser la basílica episcopal de la seu d'Hipona com una de les grans basíliques de Cartago on l'activitat conciliar de vegades el retingué durant llargues temporades.

Miquel S. GROS I PUJOL
Biblioteca Episcopal
E – 08500 VIC (Barcelona)